

# E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

ISSN 1211-0442

3/2011

VŠE

University of Economics

Prague

## K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii

Vladimír Kyprý



## Abstract

This study („On the concept of natural law – of human being – in Hobbes’ philosophy“) is an appendix to my studies on development of the concept of law (of being) in classical modern philosophy. *What is the position of natural law (of human being) in Hobbes’ philosophy in development of the concept of law (of being) in classical modern philosophy?*

If Hobbes’ concept of natural law (of human being) is a concept of *moral law* (of human being) as Hobbes himself declares does it mean that Hobbes’ concept of natural law (of human being) anticipates e. g. *Kant’s* concept of *moral law* (of human being)?

There is defined *Hobbes’ concept of natural law (of human being) in this study*, namely by demonstration of *Hobbes’ conception of essential source, (essential) contents, (essential) form, and validity (liability) of natural law (of human being)*.

Natural law (of human being) according to Hobbes may be formulated by the following way:

Act in such a way so that you can always keep both your own life and life of other people.

As far as to keep both one’s own life and life of other people presupposes to keep peace among people (in human society) if it is possible, and if it is not possible to keep peace among people (in human society) it presupposes to search for allies for fight against enemies,

thus far natural law (of human being) according to Hobbes may be formulated by the following way, too:

If it is possible act in such a way so that you can always keep peace among people (in human society);

if it is not possible to keep peace among people (in human society) search allies for fight against enemies.

There is defined *Hobbes’ concept of positive civil law (of human being in state and legal social form) in this study, too*,

namely by demonstration of *Hobbes’ conception of essential source, (essential) contents, (essential) form, and validity (liability) of positive civil law (of human being in state and legal social form)*,

as well as of *his conception of relation between natural law (of human being) and positive civil law (of human being in state and legal social form)*.

Furthermore, Hobbes’ concept of natural law (of human being) as well as Hobbes’ concept of positive civil law (of human being in state and legal social form)

and his conception of relation between natural law (of human being) and positive civil law (of human being in state and legal social form) are scarified. The main points of their scarifiing are as follows:

1. *Hobbes' concept of natural law (of human being) is different from any concept of moral law (of human being) because of not being based on reason of ethical and practical type and (therefore) not having any form of categorical imperativ; it has a form of hypothetical imperativ and it is based on reason of vital and practical type: it means that Hobbes' concept of natural law (of human being) must be different from any concept of moral law (of human being). (To save always human life is not always the same as to serve always to human being.)*

2. *Furthermore, natural law (of human being) according to Hobbes is representated by positive civil law (of human being in state and legal social form); however, being representated is here (according to Hobbes) the same as being eliminated: the man as a citizen of state (Commonwealth) is owed only to positive civil laws (of human being in state and legal social form); it means that the man as a citizen of state (Commonwealth) is not (any longer) owed to natural law (of human being) which was eliminated in legal and state form of human society (in human society with the form of state and legality – i.e. of Commonwealth).*

Hence it follows: if Hobbes' concept of natural law (of human being) is different from any concept of *moral law* (of human being) in spite of what Hobbes himself declares then Hobbes' concept of natural law (of human being) *can not* anticipate not even *Kant's* concept of *moral law* (of human being).

After all hence it follows: this study („On the concept of natural law – of human being – in Hobbes' philosophy“) which is an appendix to my studies on development of the concept of law (of being) in classical modern philosophy shows and proves that *the position of natural law (of human being) in Hobbes' philosophy in develepment of the concept of law (of being) in classical modern philosophy*

*is a position of a concept of law of nature (concerning human being) among other concepts of laws of nature (concerning products of nature); it means that the difference of that concept of law of nature (concerning human being) among other concepts of laws of nature (concerning products of nature) is a diference of their sphere of being: its sphere of being is neither the „world of nature“ as such nor the „world of freedom“ as such but human natural world as the world of human nature.*

**Key-words:** natural law (of human being); essential source, (essential) contents, (essential) form, and validity (liability) of natural law (of human being); moral law (of human being), categorical imperativ (as the form of moral law of human being), hypothetical imperativ; positive civil law (of human being in state and legal social form); essential source, (essential) contents, (essential) form, and validity (liability) of

positive civil law (of human being in state and legal social form); relation between natural law (of human being) and positive civil law (of human being in state and legal social form).

## Abstrakt

Tato studie („K pojmu „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – v Hobbesově filosofii“) je dodatkem k mým studiím o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. *Jaké je místo pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii?*

Jestliže Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) je pojmem *mravního* zákona (bytí lidsky jsoucího), jak Hobbes sám tvrdí, neznamená to např., že Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) předjímá *Kantův* pojem *mravního* zákona (bytí lidsky jsoucího)?

V této studii je určen *Hobbesův* pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího), a to určením *Hobbesovy* koncepce *bytostného zdroje*, (*obsažné*) *bytnosti*, (*bytostné*) *formy a platnosti (závaznosti)* „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).

„Přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) podle Hobbese lze formulovat takto:

Jednej tak, abys vždy zachoval život svůj i život jiných lidí.

Pokud zachovat život svůj i život jiných lidí předpokládá zachovat mír mezi lidmi (v lidské společnosti), je-li to možné, a není-li možné zachovat mír mezi lidmi (v lidské společnosti), předpokládá to hledat spojení k boji proti nepřátelům,

potud lze „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) podle Hobbese formulovat takto:

Je-li to možné, jednej tak, abys vždy zachoval mír mezi lidmi (v lidské společnosti);

nějí-li možné zachovat mír mezi lidmi (v lidské společnosti), hledej spojení k boji proti nepřátelům.

V této studii je určen též *Hobbesův* pojem (*státo-právně*) *společenského zákona* (*bytí lidsky jsoucího*),

a to určením *bytostného zdroje*, (*obsažné*) *bytnosti*, (*bytostné*) *formy a platnosti (závaznosti)* (*státo-právně*) *společenského zákona* (*bytí lidsky jsoucího*),

jakož i *jeho* koncepce *vztahu mezi „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenským zákonem (bytí lidsky jsoucího)*.

Dále pak Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího), Hobbesův pojem (*státo-právně*) *společenského zákona* (bytí lidsky jsoucího), jakož i *jeho* koncepce *vztahu mezi „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenským zákonem (bytí lidsky jsoucího)*, jsou podrobeny kritice. Hlavní body kritiky, jíž jsou podrobeny, jsou tyto:

1. *Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) se liší od pojmu mravního zákona (bytí lidsky jsoucího), protože není založen na eticko-praktickém rozumu, a proto nemá formu kategorického imperativu; má formu hypotetického imperativu a je založen na vitálně praktickém rozumu: to znamená, že Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) musí být odlišný od pojmu mravního zákona (bytí lidsky jsoucího). (Zachovat vždy lidský život není vždy totéž co sloužit vždy lidskému bytí.)*

2. *„Přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) podle Hobbese je reprezentován (státo-právně) společenským zákonem (bytí lidsky jsoucího); avšak být reprezentován zde podle Hobbese je totéž co být eliminován: člověk jako občan státu je vázán pouze (státo-právně) společenským zákonem (bytí lidsky jsoucího), člověk jako občan státu tedy není (již) vázán „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího), jenž ve státo-právní lidské společnosti (v lidské společnosti ve formě státu a práva) byl eliminován.*

Z toho vyplývá: *jestliže Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) není pojmem mravního zákona (bytí lidsky jsoucího), navzdory tomu, co Hobbes sám tvrdí, pak to znamená, že Hobbesův pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) nepředjímá ani Kantův pojem mravního zákona (bytí lidsky jsoucího).*

Konec konců odtud vyplývá: *tato studie („K pojmu „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – v Hobbesově filosofii“), jež je dodatkem k mým studiím o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, ukazuje a dokazuje, že místo pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii*

*je místem jednoho pojmu přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího) mezi jinými pojmy přírodního zákona (bytí přírodního jsoucího); to znamená, že rozdíl tohoto pojmu přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího) mezi jinými pojmy přírodního zákona (bytí přírodního jsoucího) je rozdílem jejich bytné sféry: jeho bytnou sférou není ani „svět přírody“ jako takový ani „svět svobody“ jako takový, nýbrž lidský přírodní svět, resp. svět lidské přírody.*

**Klíčová slova:** přirozený zákon (bytí lidsky jsoucího); bytostný zdroj, (obsažná) bytnost, (bytostná) forma a platnost (závaznost) přirozeného zákona (bytí lidsky jsoucího); mravní zákon (bytí lidsky jsoucího), kategorický imperativ (jako forma mravního zákona bytí lidsky jsoucího), hypotetický imperativ; (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího); bytostný zdroj, (obsažná) bytnost, (bytostná) forma a platnost (závaznost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího); vztah přirozeného zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).

V cyklu svých dřívějších studií<sup>1</sup> jsem zkoumal vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. (Termín „zákona“ patřil – a snad i patří – k nejméně používaným filosofickým termínům, ale také k filosofickým termínům nejvágnějším.) Chtěl jsem v nich objasnit termín „zákona“ objasněním vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii: proto právě v klasické novověké filosofii, a nikoli v (před)klasické filosofii starověké či v klasické filosofii středověké, že mi v nich šlo především o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického (nenormativního) statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucena, odtud i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucena), i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucena), tedy mi v nich nešlo o filosofický pojem zákona (bytí lidsky jsoucího) co do jeho antropologicko-normativního statutu, tj. pokud zákon (bytí lidsky jsoucího) je filosoficky pojat ne jako typ bytné souvislosti mezi lidskými jsoucnými (resp. určeními lidských jsoucena), jež není určována lidskou volbou, ale (naopak) právě jako norma lidské činnosti, jež je určována lidskou volbou, tak či onak vyhlášována za platnou pro lidskou činnost a tak či onak sankcionována (např. právní norma lidské činnosti a mravní norma lidské činnosti). Šlo mi v nich o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše zde určeném co do jeho bytné struktury a co do (morfológické) explikace jeho bytné struktury. Tato (morfológická) explikace byla podána nikoli v (před)klasické starověké filosofii či v (klasické) středověké filosofii, leč právě v klasické filosofii novověké: byla podána nejdříve ve vztahu k bytné sféře přírody,<sup>2</sup> později ve vztahu též k širší než přírodní bytné sféře. Její zlomové momenty jsem v nich chtěl určit. Za její zlomové momenty, jež jsem v nich chtěl určit, pokládám ty, v nichž povstává zásadně a základně jiné rozumění pojmu zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše určeném, nežli je rozumění dřívější. Tyto zkoumané zlomové momenty jsem v nich chtěl též srovnat, a srovnáv je, posoudit (zhodnotit) i „linií“ těchto zlomových momentů – „linií“ jejich „vývoje“. V jakém smyslu lze mluvit o jejich „vývoji“ – a lze o něm v nějakém smyslu mluvit? – v základních relevantních filosofických kontextech? A jaký je základní relevantní filosofický kontext pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes? „Jak na tom“ dnes pojem zákona (bytí jsoucího) je? To byl horizont mých otázek, to byl horizont mého tázání se při zkoumání vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii.

Jestliže toto tázání se a toto zkoumání vyústilo do filosoficko-antropologických pochybností, pak lze říci, že tyto filosoficko-antropologické pochybnosti jsou i

základním relevantním filosofickým kontextem pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes. V tomto základním relevantním filosofickém kontextu pojmu zákona (bytí jsoucího) se ukázalo: sleduje vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, sledoval jsem jedno jeho „paradigma“ – lze říci, že esencialistické „paradigma“ vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. – Přitom se ukázaly jeho meze a tyto meze mě odkázaly k otázce – poukázaly mi na otázku – po jiném jeho „paradigmatu“ (např. existenciálním „paradigmatu“), a to nejlépe takovém, jež by bylo stejně ontologicky hluboké, avšak jež by bylo antropologicky únosnější. Myslím, že jako příklad takového „paradigmatu“ se nabízelo „paradigma“ Kantova (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího, jenž není pouhým antropologicko-normativním (ontickým) zákonem (bytí lidsky jsoucího) – je totiž zákonem bytí lidsky jsoucího ontologicko-antropologickým – nenormativním – a jenž nemůže být zákonem (bytí lidsky jsoucího) proti svobodě: je totiž (pro bytí lidsky jsoucího) zákonem svobody. Myslím, že „paradigma“ Kantova (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího jako příklad takového „paradigmatu“ tím vybízelo k filosofickému (ontologicko-antropologickému) výzkumu. V tomto jeho filosofickém (ontologicko-antropologickém) výzkumu se tak uzavřelo téma dřívějších studií. (Téma nynější studie však se v něm (spolu)otevřelo.)

Suma sumárum se tam ukázalo, že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího je podobné Descartovu filosofickému pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího, jímž je předjímáno; že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je podobné Hegelovu filosofickému pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), jež předjímá; že však Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je oproti nim jiným paradigmatem. Ukázalo se, že paradigma Kantova filosofického pojmu (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je (oproti nim) jiné v tom, že je spjaté s ontologicko-antropologickou bytnou sférou, tzn. že ontologicko-antropologickou bytnou sféru chápe jako svébytnou a svézákonnou, jako neredukovatelnou na univerzálně ontologickou bytnou sféru (na její bytí a na zákon jejího bytí), aniž jako redukovatelnou na speciálně ontologické bytné sféry (přirozenou nebo lidsko-společenskou – na jejich bytí a na zákon jejich bytí – přirozený nebo lidsko-společenský), tzn. jako svébytnou a svézákonnou lidskou svobodu: lidská svoboda zde není lidskou libovůlí, bytující mimo (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího), aniž zde je lidskou vůlí poznat mimo ni bytující (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího) a konat podle něho; lidská svoboda zde je bytný základ zákona lidského bytí, tzn.: bytný základ zákona svobody (lidského bytí): v tomto hlubokém antropologicko-ontologickém smyslu (ve smyslu hlubokém, protože antropologicko-nomologickém) je velký filosof Kant též a zvláště velkým filosofem lidské svobody a zákona lidského bytí jako zákona svobody (lidského bytí). V těchto ohledech předjímá a předbíhá existenciální filosofii a v týchž ohledech je ne-li otcem, tedy



praotcem existenciální filosofie.<sup>3</sup> V tom pak tkví převratný význam Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

\*\*\*

V souvislosti s Kantovým (resp. kantovským) paradigmatem ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii (ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě) je zajímavé téma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v předkantovské filosofii; je to zajímavé téma potud, pokud „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) v předkantovské filosofii je pojat jako mravní zákon bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího. Neznamená pojmout jej jako *mravní* zákon bytí lidsky jsoucího jako (*mravně*) konajícího totéž co předjímat v této věci Kantovu filosofii, ba dokonce Kantovu filosofii předbíhat?

V této studii chci podat charakteristiku základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího)<sup>1</sup> v Hobbesově filosofii; dále pak chci podat také kritiku základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (s využitím srovnání s pojmem „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – v Lockově filosofii i s využitím srovnání s pojmem mravního – v jistém smyslu též „přirozeného“ – zákona – bytí lidsky jsoucího – ve filosofii Kantově).

## **I. Charakteristika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

Základní aspekty pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii jsou: a. Bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); b. (obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); c. (bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); d. platnost (závaznost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).<sup>1</sup>

### **1. Charakteristika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

#### **a. Bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

Podle Hobbese tkví bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v lidském rozumu,<sup>1</sup> tj. „části“ „lidské přirozenosti“;<sup>2</sup> avšak nejen v „lidské přirozenosti“ (resp. v její „části“ – v lidském rozumu), ale též a zvláště v Bohu (ohlašujícím se a prohlašujícím se v bibli – ve „Starém zákonu“ a v „Novém

zákonu“).<sup>3</sup> (To znamená, že „přirozený zákon“ – bytí lidsky jsoucího –, jímž se ohlašuje a jímž se prohlašuje Bůh v bibli – ve „Starém zákonu“ a v „Novém zákonu“ –, je totéž co „boží zákon“ – bytí lidsky jsoucího –.)<sup>4</sup>

### **b. (Obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

Podle Hobbese tkví (obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v tom, že jde o „pokyn správné rozumové úvahy“;<sup>1</sup> rozumová úvaha je „správná“, týká-li se „zachování života“ (tj. zachování jsoucnosti své i jiných lidí;<sup>2</sup> všichni lidé jsou si „od přirozenosti“ rovni),<sup>3</sup> tj. i týká-li se podmínky (podmínky nezbytné – sine qua non) „zachování života“ (tj. zachování jsoucnosti své i jiných lidí: všech lidí, již jsou si „od přirozenosti“ rovni), tj. zachování míru mezi lidmi (zachování společného míru v mezích lidského společenství).<sup>4</sup> Proto prý jde o *mravní* zákon (bytí lidsky jsoucího),<sup>5</sup> proto prý téma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího), resp. „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího), tj. *mravního* zákona (bytí lidsky jsoucího), je tématem „morální filosofie“, ba je „vrcholem morální filosofie“.<sup>6</sup>

### **c. (Bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

V duchu Hobbesově<sup>1</sup> lze (bytostnou) formu základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) určit takto: Je-li to možné, jednej tak, abys zachoval mír mezi lidmi (v lidském společenství);<sup>2</sup>

popř. lze v duchu Hobbesově<sup>3</sup> (bytostnou) formu základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) určit též takto: Není-li možné zachovat mír mezi lidmi (v lidském společenství), jednej tak, abys získal – zajistil si – pomoc v boji.<sup>4</sup>

Podle Hobbese lze (bytostnou) formu základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) určit též takto: (Je-li to možné,) jednej tak, abys nečinil jiným lidem to, co nechceš, aby jiní lidé činili tobě;<sup>5</sup>

popř. lze podle Hobbese (bytostnou) formu základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) určit též takto: (Je-li to možné,) jednej tak, abys činil jiným lidem to, co chceš, aby jiní lidé činili tobě.<sup>6</sup>

(Tato – v I.1.c., odst. 3 a 4 – určení bytostné formy základního „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – prý jsou vždy rovnomocná – rovnocenná – oněm – v I.1.c., odst. 1 a 2 – určením bytostné formy základního „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –.)<sup>7</sup>

Další „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) prý jsou odvozeny ze základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); jsouce z něj odvozeny, „poučují“ prý o způsobech dosažení míru mezi lidmi (v lidském společenství) – je-li možný –, resp. –

není-li možné dosažení míru mezi lidmi (v lidském společenství) – „poučují“ prý o způsobech, jak získat – zajistit si – pomoc v boji.<sup>8</sup>

#### **d. Platnost (závaznost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

Podle Hobbesa „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) jsou vždy platné (závazné) „ve svědomí“ (jednotlivého) člověka,<sup>1</sup> tj. ve „vnitřním životě“ (jednotlivého) člověka;<sup>2</sup> v činnosti (tj. ve „vnějším životě“ jednotlivého člověka či „mimo svědomí“ jednotlivého člověka) však podle Hobbesa „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) jsou platné (závazné) jen někdy: tehdy, když jejich dodržování vede (bezpečně) k cíli spjatému se základním „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího), tj. k míru mezi lidmi (v lidském společenství); tehdy, když jejich dodržování nevede (bezpečně) k cíli spjatému se základním „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího), tj. k míru mezi lidmi (v lidském společenství: např. když já je dodržuji, a jiní lidé je nedodržují), jsou nezávazné (tj. např. nejsem zavázán je dodržovat, když jiní lidé je nedodržují).<sup>3</sup>

\*\*\*

Protože podle Hobbesa s „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího) souvisí (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího), jsou v té souvislosti významné i základní aspekty pojmu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii, tj.: a. Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího); b. (obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího). (A popř. též: c. bytostná forma státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího –; a d. platnost – závaznost – státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího –.)

## **2. Charakteristika základních aspektů pojmu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

### **a. Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Podle Hobbesa tkví bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) ve vůli (k nařízení) „svrchovaného“ (neomezeného – neomezeně „svrchovaného“) vládce lidského společenství (státu – státní formy lidského společenství).<sup>1</sup>

(Lze říci, že konec konců ovšem podle Hobbesa tkví – resp. měl by tkvět – i bytostný zdroj státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – v lidském rozumu,<sup>2</sup> tj. „části“ „lidské přirozenosti“,<sup>3</sup> avšak nejen v „lidské přirozenosti“ – resp. v její „části“ – v lidském rozumu –, ale též a zvláště v Bohu, ohlašujícím se a

prohlašujícím se v bibli – ve „Starém zákonu“ a v „Novém zákonu“;<sup>4</sup> tzn. že i státoprávním společenským zákonem – bytí lidsky jsoucího – měl by se ohlašovat a měl by se prohlašovat Bůh bible – „Starého zákona“ a „Nového zákona“, tj. „boží zákon“ – bytí lidsky jsoucího –.)<sup>5</sup>

### **b. (Obsažná) bytnost (státoprávně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Podle Hobbese (státoprávně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je nařízení (z bytného původu vůle) „svrchovaného“ (neomezeného – neomezeně „svrchovaného“) vládce lidského společenství (státu – státní formy lidského společenství), a to „nařízení týkající se budoucího jednání občanů“ (státu), tj. nařízení předjímající budoucí jednání občanů (státu).<sup>1</sup>

(Lze říci, že konec konců ovšem podle Hobbese i obsažná bytnost státoprávně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – tkví – resp. měla by tkvět – v tom, že jde o „pokyn správné rozumové úvahy“,<sup>2</sup> tj. rozumové úvahy „správně“ se týkající „zachování života“ – tj. zachování jsoucnosti všech lidí,<sup>3</sup> jsou-li si všichni lidé „od přirozenosti“ rovni –,<sup>4</sup> tj. týkající se i podmínky – podmínky nezbytné – sine qua non – „zachování života“ – tj. zachování jsoucnosti všech lidí, neb lidé jsou si vždy od přirozenosti rovni –, tj. zachování míru mezi lidmi: zachování společného míru v mezích lidského společenství.<sup>5</sup> Proto i zde jde o mravní zákon – bytí lidsky jsoucího –,<sup>6</sup> proto i téma státoprávně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího –, resp. státoprávně společenských zákonů – bytí lidsky jsoucího – jako mravního zákona – bytí lidsky jsoucího – je tématem „morální filosofie“, jež je spjaté s „vrcholem morální filosofie“.<sup>7</sup>)

### **c. (Bytostná) forma (státoprávně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Jak lze (státoprávně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) formulovat, to Hobbes ani explicitě neuvádí, ani o tom implicitě neuvažuje. Spokojuje se zřejmě s běžnou filosofickou představou o tom, resp. se v tom spokojuje i s běžnou představou mimo(před)filosofickou, že (státoprávně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) lze formulovat jako nařízení „týkající se budoucího jednání občanů“ (státu), resp. jako nařízení předjímající budoucí jednání občanů (státu) ve formě příkazu nebo ve formě zákazu.<sup>1</sup>

(Nicméně lze říci, že konec konců ovšem podle Hobbese bytostná forma státoprávně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – je – resp. by měla být – konkretizací bytostné formy základního „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –, resp. konkretizací bytostné formy dalších „přirozených zákonů“ – bytí lidsky jsoucího –, a že konec konců proto podle Hobbese suma bytostných forem státoprávně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – je – resp. by měla být – konkretizací bytostné formy základního „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –.)

právně společenských zákonů – bytí lidsky jsoucího – je – resp. by měla být – sumou konkretizací bytostných forem základního „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – a konkretizací bytostných forem dalších „přirozených zákonů“ – bytí lidsky jsoucího –,<sup>2</sup>

tj. jako suma nařízení „týkajících se budoucího jednání občanů“ státu, resp. jako suma nařízení předjímajících budoucí jednání občanů státu ve formě příkazu nebo ve formě zákazu.)<sup>3</sup>

#### **d. Platnost (závaznost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Lze říci, že podle Hobbese (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou vždy platné (závazné) „ve svědomí“ (jednotlivého člověka),<sup>1</sup> tj. „ve vnitřním životě“ (jednotlivého člověka),<sup>2</sup> že však podle Hobbese (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou vždy platné i v činnosti (tj. ve „vnějším životě“ jednotlivého člověka či „mimo svědomí“ jednotlivého člověka): i tehdy, když jejich dodržování vede (bezpečně) k cíli spjatému se základním „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího), tj. k míru mezi lidmi (v lidské společnosti), i tehdy, když jejich dodržování (bezpečně) nevede k cíli spjatému se základním „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího), tj. k míru mezi lidmi (v lidské společnosti: např. když já je dodržuji, a jiní lidé je nedodržují), jsou závazné (tj. např. jsem zavázán je dodržovat, i když jiní lidé je nedodržují).<sup>3</sup>

(Podle Hobbese však „svrchovaný“ – neomezený – neomezeně „svrchovaný“ – vládce lidského společenství – státu – státní formy lidského společenství –, v jehož vůli (k nařízením) tkví bytný původ státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího –, mu prý sám nepodléhá;<sup>4</sup> podléhá prý však „přirozenému zákonu“ – bytí lidsky jsoucího –, jehož není bytným původcem, resp. *protože* není bytným původcem „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –.<sup>5</sup>

To znamená, že podle Hobbese „svrchovaný“ – neomezený – neomezeně „svrchovaný“ – vládce lidského společenství – státu – státní formy lidského společenství –, z bytného původu jehož vůle je nařízením státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího –, prý „nařízením týkajícím se budoucího jednání občanů“ státu sám nepodléhá;<sup>6</sup> podléhá prý však nařízením – týkajícím se i budoucího jednání občanů státu – „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –, jejichž není bytným původcem, *protože* není bytným původcem „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –.<sup>7</sup>)

\*\*\*

A protože podle Hobbese s „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího) souvisí společenské zákony (bytí lidsky jsoucího), jsou v té souvislosti významné nejen

základní aspekty pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii, ale též základní aspekty pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.

### 3. Charakteristika základních aspektů pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.

Podle Hobbese (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou nutné, aby lidé žili podle „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího), neboť bez (státo-právně) společenských zákonů (bytí lidsky jsoucího) (žádní) lidé žít podle „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího) nejsou s to.<sup>1</sup>

Lze říci, že podle Hobbese v jistém smyslu se „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) redukují na (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího): „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) něco příkazují, resp. něco zakazují; *co* však znamená zákaz (příkaz) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) pro jednotlivého člověka jako občana (státu), to prý pro jednotlivého člověka jako občana (státu) neurčuje „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) – to prý určuje (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího):<sup>2</sup> „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) prý jsou dvě „části“ jednoho a téhož zákona (bytí lidsky jsoucího); tyto dvě „části“ jednoho a téhož zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího), prý jsou jeho „částí“ nepsanou, resp. jeho „částí“ psanou.<sup>3</sup> To znamená, že lze říci, že podle Hobbese v jistém smyslu se „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) redukují na (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího), a to ve smyslu podstatném, je-li zde podstatným smyslem obsažnost příkazu (zákazu) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) *jako* (tj. *pouze jako*) obsažnost příkazu (zákazu) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).<sup>4</sup>

To znamená, že lze říci, že podle Hobbese (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou nutné, aby „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) vůbec byly *pro lidi*, neboť bez (státo-právně) společenských zákonů (bytí lidsky jsoucího) *pro lidi* vůbec žádné „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) nejsou.<sup>5</sup>

\*\*\*

Podáv již v této studii charakteristiku základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího)<sup>1</sup> v Hobbesově filosofii, chci teď dále podat také kritiku základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (s využitím srovnání s pojmem „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího –

v Lockově filosofii i s využitím srovnání s pojmem mravního – v jistém smyslu též „přirozeného“ – zákona – bytí lidsky jsoucího – ve filosofii Kantově).

## **II. Kritika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

Jak již bylo řečeno, základní aspekty pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii jsou: a. bytostný zdroj „přirozeného“ zákona“ (bytí lidsky jsoucího); b. (obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); c. (bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího); d. platnost (závažnost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).<sup>1</sup>

### **1. Kritika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

#### **a. Bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.1.a.) plyne, že Hobbes zde vychází z esenciálně filosofického pojetí člověka: dle Hobbesova esenciálně filosofického pojetí člověka bytí lidsky jsoucího je vždy již bytím jsoucího jako esenciálně rozumového – a jako pro esenciálně rozumové pro ně vždy již („přirozeně“) platí zákonitost bytí lidsky jsoucího; tato zákonitost bytí lidsky jsoucího, jež pro ně vždy již („přirozeně“) platí – to je „přirozený“ zákon (bytí lidsky jsoucího); tento „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) pak je teologizován; tato teologizace však je antropologicko-ontologicky nadbytečná a antropologicko-fenomenologicky nedosvědčená (nepodepřená), tj. též nadbytečná.<sup>1</sup>

Totéž v zásadě platí pro pojetí bytostného zdroje „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii.

A totéž částečně platí i pro pojetí bytostného zdroje mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) ve filosofii Kantově:

Z jinde uvedeného<sup>2</sup> plyne, že Kant v něm vychází z esenciálně filosofického pojetí člověka: dle Kantova esenciálně filosofického pojetí člověka bytí lidsky jsoucího je vždy již bytím jsoucího jako esenciálně rozumového – a jako pro esenciálně rozumové pro ně vždy již (v tomto smyslu lze říci, že „přirozeně“) platí zákonitost bytí lidsky jsoucího; tato zákonitost bytí lidsky jsoucího, jež pro ně vždy již (v tomto smyslu lze říci, že „přirozeně“) platí – to je mravní (v tomto smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího); tento mravní (v tomto smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) však není teologizován:<sup>3</sup> ona teologizace, antropologicko-

ontologicky nadbytečná a antropologicko-fenomenologicky nedosvědčená (nepodepřená), tj. též nadbytečná, zde není.<sup>4</sup>

### b. (Obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).

Z výše zde uvedeného (v I.1.b.) plyne, že podle Hobbese „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) je příkaz lidské činnosti v souladu s esenciální rozumovostí bytí lidsky jsoucího, tj. v souladu s esenciální rozumovostí *nespecifikovanou jako eticko-praktický rozum*; a protože *není specifikována jako eticko-praktický rozum*, proto též příkaz lidské činnosti pro bytí lidsky jsoucího z ní plynoucí *nemá mravní statut*, jsa shodný s příkazem pudu sebezáchovy, v němž jde o bytí lidsky jsoucího jen jako o jsoucnost lidsky jsoucího; a jde-li o bytí lidsky jsoucího jen jako o jsoucnost lidsky jsoucího (o sebezáchovu ve shodě s příkazem pudu k ní), pak zde nikterak (v antropologicko-ontologickém smyslu) není mravního statutu a „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) *není* mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího), jsa spíše jistým typem přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího).

Totéž v zásadě platí pro pojetí (obsažné) bytnosti „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii.<sup>1</sup>

Totéž však zásadně neplatí pro pojetí (obsažné) bytnosti mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) ve filosofii Kantově:

Z jinde uvedeného<sup>2</sup> plyne, že podle Kanta mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) je příkaz lidské činnosti v souladu s esenciální rozumovostí bytí lidsky jsoucího, tj. v souladu s esenciální rozumovostí *specifikovanou jako eticko-praktický rozum*; a protože *je specifikována jako eticko-praktický rozum*, proto též příkaz lidské činnosti pro bytí lidsky jsoucího z ní plynoucí *má mravní statut*, nejsa shodný s příkazem pudu sebezáchovy: jde v něm o bytí lidsky jsoucího *ne(jen)* jako o jsoucnost lidsky jsoucího; a jde-li o bytí lidsky jsoucího *ne(jen)* jako o jsoucnost lidsky jsoucího (*ne(jen)* o sebezáchovu ve shodě s příkazem pudu k ní), pak zde také (v antropologicko-ontologickém smyslu) je i mravní statut a „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) *je* i mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího), nejsa nikterak jen jiným typem přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího).

### c. (Bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).

Z výše zde uvedeného (v I.1.c.) plyne, že podle Hobbese „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) je formulován (implicite) vždy<sup>1</sup> jako hypotetický imperativ, tj. nikoli jako mravní zákon svobody (bytí lidsky jsoucího), nýbrž vždy jen jako jistý typ přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího).



Totéž v zásadě platí pro pojetí formy „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii.<sup>2</sup>

Totéž však zásadně neplatí pro pojetí formy mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) ve filosofii Kantově:

Z jinde uvedeného<sup>3</sup> plyne, že podle Kanta mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) je formulován (explicite) vždy jako kategorický imperativ, tj. nikoli jen jako jiný typ přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího), nýbrž vždy právě jako mravní zákon svobody (bytí lidsky jsoucího).

#### **d. Platnost (závaznost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.1.d.) plyne, že podle Hobbesa „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) je platný (závazný) de facto jen v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti nehrozí kontrafinalita, avšak de facto není platný (závazný) v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti hrozí kontrafinalita. To znamená, že „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) je platný (závazný) jen v podmínkách utilitárně příznivých situací, avšak v podmínkách situací utilitárně nepříznivých je nezávazný (neplatný); tzn. že je, jsa vázán jen na příznivé situace, podmíněně utilitární, tedy neuniverzální – a i proto *není* mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího).<sup>1</sup>

Totéž však v zásadě neplatí pro pojetí platnosti (závaznosti) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii.<sup>2</sup>

A totéž zásadně neplatí pro pojetí platnosti (závaznosti) mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) ve filosofii Kantově:

Z jinde uvedeného<sup>3</sup> plyne, že podle Kanta mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný (závazný) nejen v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti nehrozí kontrafinalita, a že je platný (závazný) i v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti hrozí kontrafinalita. To znamená, že mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný závazný nejen v podmínkách utilitárně příznivých situací, a že je závazný (platný) i v podmínkách situací utilitárně nepříznivých; tzn. že je, nejsa vázán na utilitární příznivost, situačně nepodmíněný, tedy univerzální – a i proto *je* mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího).

## **2. Kritika základních aspektů pojmu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

### **a. Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.2.a.) plyne, že Hobbes i zde vychází z esenciálně filosofického pojetí člověka (viz I.1.a.) a navíc pak i z esenciálně filosofického pojetí člověka společenského (lidské společnosti) v dílčí verzi se „svrchovaným“ (neomezeným – neomezeně „svrchovaným“ – zákonným) vládcem lidské společnosti jako bytostným původcem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).

Totéž v zásadě platí i pro pojetí bytostného zdroje (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii: pro pojetí bytostného zdroje (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii totiž platí, že i Locke zde vychází z esenciálně filosofického pojetí člověka a navíc pak i z esenciálně filosofického pojetí člověka společenského (lidské společnosti) v dílčí verzi se „svrchovaným“, avšak omezeným (omezeně „svrchovaným“) zákonodárcem lidské společnosti jako bytostným původcem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).<sup>1</sup>

### **b. (Obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.2.b.) plyne, že podle Hobbese (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je nařízení „svrchovaného“ (neomezeného – neomezeně „svrchovaného“ – zákonného) vládce lidské společnosti jako bytostného původce (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. onoho nařízení; to však by mělo být v souladu s lidskou („přirozenou“) esencí (tj. s rozumem, jenž však zde není specifikován jako eticko- praktický rozum; bez té specifikace však eticko-praktický statut bytnosti státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – není zaručen a není zajištěn), resp. s lidskou esenciální „přirozeností“.

Totéž v zásadě platí i pro pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii: pro pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii totiž platí, že i podle Locka (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je nařízení „svrchovaného“, leč omezeného (omezeně „svrchovaného“) zákonodárce lidské společnosti jako bytostného původce (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. onoho nařízení; to však by též mělo být v souladu s lidskou („přirozenou“) esencí (tj. s rozumem, jenž však též není specifikován jako eticko-

praktický rozum; bez té specifikace však eticko-praktický statut státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – též není zaručen a není zajištěn), resp. s lidskou esenciální „přirozeností“.<sup>1</sup>

### **c. (Bytostná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.2.c.) plyne, že podle Hobbesa lze (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) formulovat v příkazové či zákazové formě nařízení „svrchovaného“ (neomezeného – neomezeně „svrchovaného“ – zákonného) vládce lidské společnosti jako bytostného původce (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. onoho nařízení, jehož (příkazová či zákazová) forma by však měla být v souladu s lidskou („přirozenou“) esencí, resp. s lidskou esenciální „přirozeností“, tj. s rozumem, jenž však zde není specifikován jako eticko-praktický rozum (bez té specifikace však eticko-praktický statut formy státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – není zaručen a není zajištěn), tzn.: měla by být hypotetickým imperativem.

Totéž v zásadě platí i pro pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii: pro pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii totiž platí, že i podle Locka lze (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) formulovat v příkazové či zákazové formě nařízení „svrchovaného“, leč omezeného (omezeně „svrchovaného“) zákonodárce lidské společnosti jako bytostného původce (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. onoho nařízení, jehož (příkazová či zákazová) forma by však též měla být v souladu s lidskou („přirozenou“) esencí, resp. s lidskou esenciální „přirozeností“, tj. s rozumem, jenž však též není specifikován jako eticko-praktický rozum (bez té specifikace však eticko-praktický statut formy státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – není zaručen a není zajištěn), tzn.: měla by být hypotetickým imperativem.<sup>1</sup>

### **d. Platnost (závaznost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

Z výše zde uvedeného (v I.2.d.) plyne, že podle Hobbesa (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný (závazný *de iure*) nejen v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti nehrozí kontrafinalita, ale že *de iure* je platný (závazný) i v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti hrozí kontrafinalita. To znamená, že (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný (závazný) nejen v podmínkách utilitárně příznivých situací, ale že je platný (závazný) i v podmínkách situací utilitárně nepříznivých; tzn. že je, nejsa vázán jen

na příznivé situace, nepodmíněně utilitární, tedy v jistém smyslu (v slabém smyslu) univerzální, přesto (resp. proto) však není bytostně spjat s mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího); přitom jeho platnost (závažnost) se týká jen občanů státu (lidského společenství), netýká se však „svrchovaného“ (neomezeného – neomezeně „svrchovaného“ – zákonného) vládce lidského společenství (nad občany státu), jenž tedy „stojí nad“ (státo-právně) společenskými zákony (bytí lidsky jsoucího), jejichž je bytným původcem, a v tomto smyslu se stává nad-člověkem či ne-člověkem.

Ne zcela totéž platí pro pojetí platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii: pro pojetí platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii totiž platí, že i podle Locka (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný (závažný *de iure*) nejen v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti nehrozí kontrafinalita, ale že *de iure* je platný (závažný) i v těch situacích, kdy finalitě lidské činnosti kontrafinalita hrozí. To znamená, že (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) je platný (závažný) nejen v podmínkách utilitárně příznivých situací, ale že je platný (závažný) i v podmínkách situací utilitárně nepříznivých; tzn. že je, nejso vázán jen na příznivé situace, nepodmíněně utilitární, tedy v jistém smyslu (v slabém smyslu) univerzální, přesto (resp. proto) však není bytostně spjat s mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího); přitom však jeho platnost (závažnost) se netýká jen občanů státu (lidského společenství), týkajíc se i „svrchovaného“, leč omezeného (omezeně „svrchovaného“) zákonodárného vládce lidského společenství (nad občany státu), jenž tedy „nestojí nad“ (státo-právně) společenskými zákony (bytí lidsky jsoucího), jejichž je bytným původcem, a v tomto smyslu se nestává nad-člověkem či ne-člověkem.<sup>1</sup>

### **3. Kritika základních aspektů pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

Z výše zde uvedeného (v I.3.) plyne, že podle Hobbese „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. že (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího). Avšak, byv konstituován, (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) dekonstituuje – ruší – „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího), resp.: zkonstituovav se jako (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího), „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) se dekonstituuje – ruší – jako takový (jako samostatný). Odtud mj. předem-zrušení možných rozporů mezi nimi a s předem-zrušením možných rozporů mezi nimi možnost quasi-filosofické (ideologické) apologetiky společensko-

lidského statu-quo (apologetiky statu-quo státu a práva a státo-právně společenských zákonů – bytí lidsky jsoucího – jako domněle „přirozených“ zákonů – bytí lidsky jsoucího –).

Ne zcela totéž platí pro pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii: pro pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii totiž platí, že i podle Locka „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. že (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán „přirozeným zákonem“ (bytí lidsky jsoucího). Avšak, byv konstituován, (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) nedekonstruuje – neruší – „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího), resp.: zkonstruuje se jako (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího), „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) se nedekonstruuje – neruší – jako takový (jako samostatný). Odtud možné rozpory mezi nimi zde nejsou předem zrušeny a bez předem-zrušení možných rozporů mezi nimi zde není nutnost quasi-filosofické (ideologické) apologetiky společensko-lidského statu-quo (apologetiky statu-quo státu a práva a státo-právně společenských zákonů – bytí lidsky jsoucího – jako domněle „přirozených“ zákonů – bytí lidsky jsoucího –).<sup>1</sup>

\*\*\*

Pokud jde o srovnání pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii s pojmem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii a s pojmem mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, lze tedy souhrnně říci toto:

Pojetí bytostného původu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je totožné s pojetím bytostného původu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

pojetí (obsažné) bytnosti „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je v zásadě shodné s pojetím (obsažné) bytnosti „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

i pojetí (bytostné) formy „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je v zásadě shodné s pojetím (bytostné) formy „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

pojetí platnosti (závaznosti) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, (onto-antropologicko-)nomologicky vzato, univerzální –, než pojetí platnosti (závaznosti) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii, v níž je

onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato (onto-antropologicko-)nomologicky, univerzální.

Pojetí bytostného původu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je v zásadě shodné s pojetím bytostného původu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

i pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je v zásadě shodné s pojetím (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

i pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je v zásadě shodné s pojetím (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii;

pojetí platnosti (závaznosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není (onto-)antropologicko(-nomologicky) vzato, univerzální –, než pojetí platnosti (závaznosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii, v níž je onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato (onto-)antropologicko(-nomologicky), univerzální.

Pojetí bytostného původu (v přímém smyslu prý též „mravního“) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, fundamentální –, než pojetí bytostného původu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, v níž je onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, fundamentální.

I pojetí (obsažné) bytnosti (v přímém smyslu prý též „mravního“) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, fundamentální –, než pojetí (obsažné) bytnosti mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, v níž je onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, fundamentální.

Také pojetí (bytostné) formy (v přímém smyslu prý též „mravního“) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, fundamentální –, než pojetí (bytostné) formy mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, v níž je onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, fundamentální.

A také pojetí platnosti (závaznosti) (v přímém smyslu prý též „mravního“) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato,

fundamentální –, než pojetí platnosti (závažnosti) (v jistém smyslu též „přirozeného“) mravního zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, v níž je onto-antropologicko-nomologičtější, protože je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, *fundamentální*.

Avšak pojetí bytostného původu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii v zásadě není méně onto-antropologicko-nomologické – přestože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, *fundamentální* –, než pojetí bytostného původu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii,<sup>1</sup> v níž není onto-antropologicko-nomologičtější, protože též není, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, *fundamentální*.

Pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii v jisté relaci je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, *fundamentální* –, než pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii,<sup>2</sup> v níž v jisté relaci<sup>3</sup> je onto-antropologicko-nomologičtější, protože v ní je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, *fundamentální*, v jiné relaci<sup>4</sup> však tomu tak není.

Také pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii v jisté relaci je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, *fundamentální* –, než pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii,<sup>5</sup> v níž v jisté relaci<sup>6</sup> je onto-antropologicko-nomologičtější, protože v ní je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, *fundamentální*, v jiné relaci<sup>7</sup> však tomu tak není.

A také pojetí platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii v jisté relaci je méně onto-antropologicko-nomologické – protože není, *onto-antropologicko-nomologicky* vzato, *fundamentální* –, než pojetí platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii,<sup>8</sup> v níž v jisté relaci<sup>9</sup> je onto-antropologicko-nomologičtější, protože v ní (v té relaci) je, vzato *onto-antropologicko-nomologicky*, *fundamentální*, v jiné relaci<sup>10</sup> však tomu tak není.

Toto tedy lze souhrnně říci, pokud jde o srovnání pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii s pojmem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii a s pojmem mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) ve filosofii Kantově.

Jak už bylo řečeno, téma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v předkantovské filosofii je zajímavé v souvislosti s Kantovým (resp. kantovským) paradigmatem ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii

(ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě); je to zajímavé téma potud, pokud „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) v předkantovské filosofii je pojat jako mravní zákon bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího. Neznamená pojmout jej jako *mravní zákon* bytí lidsky jsoucího jako (*mravně*) konajícího totéž co předjímat v této věci Kantovu filosofii, ba dokonce Kantovu filosofii předbíhat?

K tomu, co už bylo řečeno, nyní tedy lze říci: Pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii *nemá* v antropologicko-ontologickém smyslu *mravní statut*; a *nemaje* ve smyslu antropologicko-ontologickém *mravní statut*, též pojem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii *nepředjímá* v této věci Kantovu filosofii ani v této věci Kantovu filosofii *nepředbíhá*.



## Poznámky a odkazy:

### (K úvodu.)

1 - Viz VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie (E-Logos 1994); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie (E-Logos 1996); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoekonomické formě (E-Logos 1999); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001).

2 - Zde má předchůdce ve starověké přírodovědě Archimédově: Archimédes však je předchůdcem novověké přírodovědy, jenž ve své době zůstal osamělý ve svém přírodovědném zaměření; jeho přírodovědné zaměření v jeho době zůstalo osamělé vzhledem k duchu jeho doby, v němž nenalezlo pokračovatele; pokračovatele našlo až vzhledem k duchu doby nové, po vzniku a ve vývoji novověké přírodovědy. (Srov. M. Sobotka - L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Vznik a vývoj novověké přírodovědy [odst. 7]; in: L. Major - M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

3 - Spíše než novokantovců, již sice byli zvláště odpůrci filosofického pojmu historicko-vývojových lidsko-společenských zákonů (popř. i odpůrci filosofického pojmu všech lidsko-společenských, nejen historicko-vývojových, zákonů) - a z novokantovců jím byl zvláště Windelband se svým rozlišením „nomotetických věd“ a „idiografických věd“: srov. L. Major - M. Sobotka: Dějiny filosofie, sv. III, B (v tom 8. část, odst. 26 an.) -, avšak ve zde výše (v tomto odst.) určených ohledech z nich je kantovcem snad jen Cohen. (Zdá se, že je ve zde výše - v tomto odst. - určených ohledech kantovcem v „etice čisté vůle“; srov. k tomu Cohenův spis „Etika čisté vůle“, a L. Major - M. Sobotka: Dějiny filosofie, sv. III, B, v tom 7. část [zvl. odst. 29].)

\*\*\*

1 - „Přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) - toť přesné vyjádření věci, o níž zde běží; toto přesné vyjádření věci, o níž zde běží, zahrnuje i určení bytné sféry (bytí lidsky jsoucího) „přirozeného zákona“; zahrnutí a určení bytné sféry patří k věci, o níž zde běží, má-li věc, o níž zde běží, být přesně vyjádřena; a „přesně vyjádřena“ znamená též a zvláště: „ve své hloubce“ a také „opakovaně ve své hloubce“; odtud opakování, jež neodpovídají - a nechtějí odpovídat - žurnalistickým (a filozoficko-

(s sofisticko)-žurnalistickým) představám o stylu filozoficko-sofistických řečí; chtějí však odpovídat a odpovídají filosofově představě o stylu řeči filosofické.

### **Ad I. Charakteristika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

1 - Problematika „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) je obsažena v Hobbesových dílech „O občanu“ a „Leviathan“; Hobbesova díla „O občanu“ a „Leviathan“, v nichž problematika „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) je obsažena, by si mohla vyměnit tituly („O občanu“ je také a stejně o „Leviathanu“ a o „Leviathanu“ je také a stejně „o občanu“), resp. by se mohla i ve svých titulech sdružit – spojit jako titul a podtitul („O občanu“ je jen a jen ve vazbě na „Leviathana“ a „Leviathan“ je jen a jen ve vazbě na „občana“).

### **Ad 1. Charakteristika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

#### **Ad a. Bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Srov. Hobbes: O občanu, předml. ke čten.; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 15); kap. XIV (odst. 3).

2 - Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 1.

3 - Srov. tamtéž, kap. III, 33.

4 - Srov. tamtéž, ded., a zvláště kap. III, 33; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 42); kap. XXVI (odst. 24, 42-44); kap. XXXI (odst. 7, 36).

Tedy všechny „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) prý jsou „boží zákony“ (bytí lidsky jsoucího). (Nicméně ne všechny „boží zákony“ – bytí lidsky jsoucího – prý jsou „přirozené zákony“ – bytí lidsky jsoucího –: srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 41, 42], kap. XXXI [odst. 3, 4].)

#### **Ad b. (Obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 1, 2.

2 - Srov. tamtéž, kap. II, 1; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 3).

3 - Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 6; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 1-3).

4 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. I, 1.

5 – Srov. tamtéž, kap. III, 31; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 41); díl 2, kap. XXVI (odst. 39).

6 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 32; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 41).

#### **Ad c. (Bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Tj. přesněji, nežli je to u Hobbesa samého: explikuji zde to, co sám Hobbes implicitně říká; to, co sám Hobbes říká implicitně, zde explikuji přesněji, nežli je to u Hobbesa samého, pokud jde o bytnou strukturu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího), tj. pokud jde o (*podmíněně imperativní*) bytnou strukturu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) (na rozdíl od *podmíněně indikativní* bytné struktury přírodního zákona – bytí (mimo)lidsky jsoucího –); proto (na rozdíl od přírodního zákona – bytí (mimo)lidsky jsoucího – s jinou strukturou) je třeba jej (na rozdíl od Hobbesa) vyjádřit (přímo – přesně) v *podmíněně imperativní formě*, třebaže sám Hobbes jej v *podmíněně imperativní formě* přímo (přesně) nevyjadřuje. (Platí taky pro pozn. 3 ad I.1.c.)

2 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. I, 15; kap. II, 2; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 4).

3 – I tady platí pozn. 1 ad I.1.c.

4 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. I, 15; kap. II, 2; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XVII (odst. 2).

5 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 26; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 5); kap. XV (odst. 36); kap. XXVI (odst. 13).

6 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 2; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XVII (odst. 2).

Hobbes dále uvádí ne méně než dvacet dalších „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího) – srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 3; kap. III, 1, 8-25; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 5); kap. XV (odst. 1-2, 7, 17-35): zde však Hobbes uvádí méně než dvacet (devatenáct či osmnáct (?)) dalších „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího) – a dále praví: „tyto i jiné“ (tj. nejen těch dvacet, nýbrž i jiné) další „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) – srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 20; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 35): zde také praví, že popř. je více – než devatenáct či osmnáct či dvacet (?) – dalších „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího).

7 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 26; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 5).

8 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 2; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (zvl. odst. 35).

#### **Ad d. Platnost (závaznost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 27, 29. Srov. Též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 37, 38).

2 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 27. – Navíc zde „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) jsou platné (závazné) pro jednotlivého člověka jen tehdy, je-li „klidné myslí“; tzn. že tehdy, když není „klidné myslí“, „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) ani zde pro jednotlivého člověka platné (závazné) nejsou. (Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 26.)

3 – Srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XVII (odst. 2). – To platí i za podmínky trvání (státo-právně) „společenského stavu“ lidského spolu-bytí; ani za podmínky, že státnost a právo už začalo – resp. ještě nepřestalo – trvat, tj. mimo „přirozený stav“ lidského spolu-bytí, „přirozené zákony“ (bytí lidsky jsoucího) nejsou vždy závazné (a tedy někdy nejsem vázán „přirozenými zákony“ – bytí lidsky jsoucího –), přestože jsou, resp. protože jsou jen *skrze* (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího), resp. *ve* (státo-právně) společenských zákonech (bytí lidsky jsoucího).

### **Ad 2. Charakteristika základních aspektů pojmu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

#### **Ad a. Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 15 (v tom pozn. 2); srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI (odst. 5, 7, 10, 11, 16, 40).

2 – Srov. Hobbes: O občanu, předml. ke čten.; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 15); kap. XIV (odst. 3).

3 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 1.

4 – Srov. tamtéž, kap. III, 33.

5 – Srov. tamtéž, ded., a zvláště kap. III, 33; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 42); kap. XXVI (odst. 24, 42-44); kap. XXXI (odst. 7, 36).

Nicméně jen některé (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) prý jsou „božími zákony“ (bytí lidsky jsoucího), jsou-li za takové (státo-právně, resp. státo-platně) prohlášeny. (Srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 44].) (Tedy některé státo-právně společenské zákony – bytí lidsky jsoucího –, nejsou-li za takové státo-právně, resp. státo-platně, prohlášeny, nejsou „božími zákony“ – bytí lidsky jsoucího –.)

**Ad b. (Obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 9; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI (odst. 2, 3, 12).

2 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. II, 1, 2.

3 – Srov. tamtéž, kap. II, 1; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIV (odst. 3).

4 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 6; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 1-3).

5 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. I, 1.

6 – Srov. tamtéž, kap. III, 31; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 41); díl 2, kap. XXVI (odst. 39).

7 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 32; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 41).

**Ad c. (Bytostná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 9; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI (odst. 2, 3).

2 – Srov. tamtéž, díl 2, kap. XXVI (odst. 8).

3 – Srov. tamtéž, díl 2, kap. XXVI (odst. 2, 3, 8).

**Ad d. Platnost (závaznost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 27, 28; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XV (odst. 37, 38).

2 – Lze říci, že navíc zde (a nejen zde) (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou platné (závazné) pro jednotlivého člověka nejen tehdy, je-li

„klidné myslí“; tzn. že i tehdy, když není „klidné myslí“, (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) pro jednotlivého člověka taky zde (a nejen zde) jsou platné (závazné).

3 – To platí jen za podmínky trvání (státo-právně) společenského stavu lidského spolu-bytí; za podmínky, že státnost a právo už přestalo – resp. ještě nezačalo – trvat, tj. za „přirozeného stavu“ lidského spolu-bytí, to neplatí: (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) pak nejsou závazné (a tedy tehdy nejsem vázán společenskými zákony – bytí lidsky jsoucího –), protože nejsou.

Popř. to platí za podmínky, že (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) „se nepřičí“ „přirozeným zákonům“ (bytí lidsky jsoucího): tehdy jsou závazné (platné). (Srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 44].)

Za podmínky, že (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) „se přičí“ „přirozeným zákonům“ (bytí lidsky jsoucího), to neplatí: tehdy jsou nezávazné (neplatné).

4 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 12; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXI (odst. 8, 21); kap. XXVI (odst. 6).

5 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 13 (pozn. 1 k odst. 1); srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXI (odst. 8); kap. XXII (odst. 7).

6 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 12. – Nemůže prý zavázat (nařízením) sám sebe; může prý (nařízením) zavázat jen jiné, ne sám sebe. (Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 14; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 6].)

7 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 13 (pozn. 1 k odst. 1).

### **Ad 3. Charakteristika základních aspektů pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

1 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 13 (pozn. 1 k odst. 1); srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 11, 14); díl 2, kap. XXI (odst. 6).

2 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 16; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXII (odst. 29); kap. XXVI (odst. 8, 22); kap. XXXI (odst. 39).

3 – Srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI (odst. 8, 27). To znamená, že zde podle Hobbesa „přirozený“ zákon“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) jsou o sobě (antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky) jedno a totéž (v dvojí formě – v dvojí podobě, ba někdy snad i jen v jedné formě, v jedné podobě, když označení „přirozených zákonů“ – bytí lidsky jsoucího – jako „nepsaných“ odmítá jako „veliký omyl“: srov.

Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 22]). Někdy a jinde však podle Hobbese „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) o sobě (antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky) totéž nejsou. (Srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 9, 10, 13-15, 44].)

4 – Vždyť spor o to, zda někdo něco udělal či neudělal podle příkazu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) či podle zákazu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) prý je totéž co právní pře, tj. – je-li totéž co právní pře – řídí se (státo-právně) společenskými zákony (bytí lidsky jsoucího) a vyžaduje rozhodčí; rozhodčí, jež vyžaduje, se řídí – musí se řídit a nesmí se neřídit – (státo-právně) společenskými zákony (bytí lidsky jsoucího). (Srov. Hobbes: O občanu, kap. III, 20; srov. též Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 17, 23].)

To znamená, že zde podle Hobbese „přirozený“ zákon (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) jsou o sobě (antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky) jedno a totéž (v dvojí formě – v dvojí podobě, ba někdy snad i jen v jedné formě, v jedné podobě, když označení „přirozených zákonů“ – bytí lidsky jsoucího – jako „nepsaných“ odmítá jako „veliký omyl“: srov. Hobbes: Leviathan, díl 2, kap. XXVI [odst. 22]); *a přece však* někdy a jinde podle Hobbese „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) o sobě (antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky) totéž nejsou.

5 – Srov. Hobbes: O občanu, kap. VI, 13 (pozn. 1 k odst. 1); srov. též Hobbes: Leviathan, díl 1, kap. XIII (odst. 11, 14); díl 2, kap. XXI (odst. 6).

\*\*\*

1 – Viz zde výše pozn. 1 (k části 2 úvodu).

**Ad II. Kritika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

1 – Viz zde výše pozn. 1 ad I.

**Ad 1. Kritika základních aspektů pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.**

**Ad a. Bytostný zdroj „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Navíc pak je méně vnitřně vypracovaná a méně konzistentní ve svém vnitřním vypracování než v konzistentnější klasické teologické filosofii, zvláště pak v klasické

teologické filosofii „Sumy teologické“ Tomáše Akvinského. (Srov. Tomáš Akvinský: Suma teologická, část 2, díl 1, zvl. ot. 91, 94.)

2 - Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001), 3, zvl. odst. 3, 11.

3 - Jistá teologizace, s níž posléze je spjato i pojetí mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii, se netýká bytostného zdroje mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího).

4 - Jistá teologizace, s níž posléze je spjato i pojetí mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) v Kantově filosofii a která se netýká bytného původu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), není ani antropologicko-ontologicky nadbytečná, pokud míří k trvalému smyslu lidského bytí, ani antropologicko-ontologicky nedosvědčená (nepodepřená), tj. též nadbytečná, pokud míří k bytostné lidské potřebě, tj. k bytostné lidské potřebě trvalého smyslu lidského bytí.

#### **Ad b. (Obsažná) bytnost „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 - S tím rozdílem (oproti Hobbesovi), že u Locka jde o bytí lidsky jsoucího nejen jako o jsoucnost lidsky jsoucího, ale též o „svobodu“ lidsky jsoucího a o jsoucna, jež lidsky jsoucí vlastní. Ale o „svobodu“ lidsky jsoucího a o jsoucna, jež lidsky jsoucí vlastní, u Locka jde (společně s bytím lidsky jsoucího jako jsoucností lidsky jsoucího) nikoli ve smyslu antropologicko-ontologickém, nýbrž spíše ve smyslu antropicko-ontickém, spjatém s jistým (buržoazním) typem společenské ideologie. Tento jen antropicko-ontický smysl, spjatý s určitým (buržoazním) typem společenské ideologie beze smyslu antropologicko-ontologického, činí ten rozdíl (oproti Hobbesovi) nepodstatným: je nepodstatný proto, že ani zde nikterak není (v antropologicko-ontologickém smyslu) mravního statutu a „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) též *není* mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího), jsa spíše jistým typem přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího), resp.: „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího) je spíše jistým typem přírodního zákona (bytí lidsky jsoucího) a též *není* mravním zákonem svobody (bytí lidsky jsoucího), *protože* ani zde nikterak nemá (v antropologicko-ontologickém smyslu) mravní statut.

2 - Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001), 3, zvl. odst. 3,11.



**Ad c. (Bytostná) forma „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Tj. v případě základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) i v případě dalších „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího), jež explicitě určuje.

2 - Pro případ základního „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) i pro případ dalších „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího), jež však explicitě neurčuje.

3 - Srov. Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001), 3, zvl. odst. 4-8.

**Ad d. Platnost (závaznost) „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího).**

1 - U Hobbesa je nikoli jen jeden, nýbrž mnoho „přirozených zákonů“ (bytí lidsky jsoucího), jež různě (ne)platí v podmínkách různých situací, tzn. že jsou situačně podmíněné co do své (ne)platnosti.

2 - U Locka je nikoli mnoho, nýbrž jen jeden „přirozený zákon“ (bytí lidsky jsoucího), jenž stejně platí v podmínkách různých situací, tzn. že je situačně nepodmíněný co do své platnosti, nicméně vždy je situačně modifikovaný, resp. situačně konkretizovaný co do své (platné) podoby, resp. co do podoby své platnosti.

3 - Srov. Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001), 3, zvl. odst. 5-7.

**Ad 2. Kritika základních aspektů pojmu (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii.****Ad a. Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Pojetím bytostného zdroje (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie explicitě nezabývá. Co však z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí bytostného zdroje (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), implicitně vyplývá?

Zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) konec konců byl pojat jako totéž co bytostný zdroj mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího). Tak zcela konzistentní to však v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

Bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), snad konec konců je pojat jako totéž co bytostný zdroj mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), byť spíše nežli eticko-praktický rozum jím je politicko-praktický rozum, jestliže jím vládne „morální politik“, jenž vychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu, jenž chápe lidství ve všech lidech vždy též jako (samo)účel, nejen jako prostředek (k jinému než samo-účelu);

avšak bytostný zdroj (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), ani konec konců není pojat jako totéž co bytostný zdroj mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), když spíše nežli eticko-praktický rozum jím je politicko-praktický rozum, jímž vládne „politický moralista“ a jenž z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu nevychází, neb chápe lidství ve všech lidech vždy jen jako prostředek (k jinému než samo-účelu), ne jako (samo)účel.

Snad vycházejí z tohoto případu slepé uličky eticko-praktického rozumu v bytné sféře politicko-praktického (ne)rozumu, odvrací se Kant ve své politické filosofii lidské společnosti (v *politicko-společensko-lidské* filosofii) jako bytné sféry politicko-praktického (ne)rozumu od eticko-praktického rozumu – jenž v tomto případě je v slepé uličce – a obrací se ve své politické filosofii lidské společnosti (v *politicko-společensko-lidské* filosofii) k představě přírody jako bytné sféry účelového (před)určení dějství v bytné sféře společensko-lidské, tj. k představě přírody jako bytné sféry účelového (před)určení pro dějství v bytné sféře společensko-lidské „zákonovzorného“ a v tomto smyslu zákonodárného, tj. v tom smyslu, že (státo-právně) společenské zákony (bytí lidsky jsoucího) plynou – či mají plynout – z přírodních zákonů (bytí lidsky jsoucího), že přírodní zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou – či mají být – bytostným zdrojem (bytostným původem) (státo-právně) společenských zákonů bytí lidsky jsoucího. (Zde už bytostným zdrojem – bytostným původem – státo-právně společenského zákona – bytí lidsky jsoucího – nemůže být mravní – v jistém smyslu též „přirozený“, ne však přírodní – zákon – bytí lidsky jsoucího –; nemůže jím být proto, že mravní – v jistém smyslu též „přirozený“, ne

však přírodní – zákon – bytí lidsky jsoucího – je zákonem „světa svobody“ – bytí lidsky jsoucího –, kdežto státo-právně společenský zákon – bytí lidsky jsoucího – může mít bytostný zdroj – bytostný původ – jen ve „světě přírody“ – bytí lidsky jsoucího –.)

**Ad b. (Obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Pojetím (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie též explicitě nezabývá. Co však z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí (obsažné) bytnosti (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), implicitě vyplývá?

Zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby (obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) konec konců byla pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co (obsažná) bytnost mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího). Tak zcela konzistentní to však v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

(Obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), snad konec konců je pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co (obsažná) bytnost mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), byť spíše nežli eticko-praktický statut má politicko-praktický statut, jestliže je dílem „morálního politika“, jenž vychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu, jenž chápe lidství ve všech lidech vždy též jako (samo)účel, nejen jako prostředek (k jinému než samo-účelu);

avšak (obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), ani konec konců není pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co (obsažná) bytnost mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), když spíše nežli eticko-praktický statut má politicko-praktický statut a jestliže je dílem „politického moralisty“, jenž nevychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu, tj. jenž chápe lidství ve všech lidech vždy jen jako prostředek (k jinému než samo-účelu), ne jako (samo)účel sám.

V tomto případě – srov. zde výše pozn. 1 ad II.2.a., odst. 5 – (obsažná) bytnost (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) je totožná spíše s

(obsažnou) bytností mimomravního –přirodního (tedy v tom smyslu „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) nežli s (obsažnou) bytností mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího).

**Ad c. (Bytostná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Pojetím (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie též explicitě nezabývá. Co však z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí (bytostné) formy (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), explicitě vyplývá?

Zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby bytostná forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) konec konců byla pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co bytostná forma mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. kdyby byla pojata jako (tak či tak modifikovaný, resp. konkretizovaný) kategorický imperativ. Tak zcela konzistentní to však v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

(Bytostná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), snad konec konců je pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co (bytostná) forma mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. je snad pojata jako (tak či tak modifikovaný, resp. konkretizovaný) kategorický imperativ, byť spíše nežli eticko-praktický statut (kategorického imperativu) má politicko-praktický statut, ne však hypotetického imperativu, leč modifikovaného (konkretizovaného) kategorického imperativu, jestliže je dílem „morálního politika“, jenž vychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), jenž chápe lidství ve všech lidech vždy též jako (samo)účel, nejen jako prostředek (k jinému než samo-účelu);

avšak (bytostná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), ani konec konců není pojata jako totéž (ani v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co (bytostná) forma mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. není pojata jako (tak či tak modifikovaný, resp. konkretizovaný) kategorický imperativ, když spíše nežli eticko-praktický statut (kategorického imperativu) má politicko-praktický statut

hypotetického imperativu (a ne modifikovaného, resp. konkretizovaného, kategorického imperativu), jestliže je dílem „politického moralisty“, jenž nevychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), tj. jenž chápe lidství ve všech lidech vždy jen jako prostředek (k jinému než (samo)účelu), ne jako (samo)účel sám.

V tomto případě – srov. zde výše pozn. 1 ad II.2.a., odst. 5 – (bytoštná) forma (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) je totožná spíše s (bytoštnou) formou mimomravního – přírodního (tedy v tom smyslu „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. s hypotetickým imperativem, nežli s (bytoštnou) formou mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. s kategorickým imperativem.

#### **Ad d. Platnost (závažnost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 – Pojetím platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie též explicitě nezabývá. Co však z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí platnosti (závažnosti) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), implicitně vyplývá?

Zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby platnost (závažnost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) konec konců byla pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co platnost (závažnost) (v jistém smyslu též „přirozeného“) mravního zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. kdyby byla pojata jako platnost (tak či tak modifikovaného, resp. konkretizovaného) kategorického imperativu, resp. závažnost vůči němu. Tak zcela konzistentní to však v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

Platnost (závažnost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), snad konec konců je pojata jako totéž (byť v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co platnost (závažnost) mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. jako platnost (tak či tak modifikovaného, resp. konkretizovaného) kategorického imperativu, resp. závažnost vůči němu, byť spíše nežli eticko-praktický statut (platnosti kategorického imperativu, resp. závažnosti vůči němu) má politicko-praktický statut (ne však platnosti hypotetického imperativu, resp. závažnosti vůči němu, leč platnosti modifikovaného – konkretizovaného – kategorického imperativu, resp. závažnosti vůči němu), jestliže je dílem „morálního politika“, jenž vychází z eticko-praktického

rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), jenž chápe lidství ve všech lidech vždy též jako (samo)účel, nejen jako prostředek (k jinému než samo-účelu);

avšak platnost (závaznost) (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (*politicko-společensko-lidskou* filosofií), ani konec konců není pojata jako totéž (ani v modifikované podobě, resp. v podobě konkretizované) co platnost (závaznost) mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího), tj. jako platnost (ani modifikovaného, resp. konkretizovaného) kategorického imperativu, resp. závaznost vůči němu, když spíše nežli eticko-praktický statut (platnosti kategorického imperativu, resp. závaznosti vůči němu) má politicko-praktický statut platnosti hypotetického imperativu, resp. závaznosti vůči němu (ne však platnosti modifikovaného - konkretizovaného - kategorického imperativu, resp. závaznosti vůči němu), který je dílem „politického moralisty“, jenž nevychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), tj. jenž chápe lidství ve všech lidech vždy jen jako prostředek (k jinému než (samo)účelu), ne jako (samo)účel sám.

### **Ad 3. Kritika základních aspektů pojetí vztahu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího).**

1 - Ani pojetím vztahu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie explicitě nezabývá. Co však z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí vztahu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), implicitně vyplývá?

Zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby vztah mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) byl pojat jako vztah, v němž mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. v němž (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán mravním (v jistém smyslu též „přirozeným“) zákonem (bytí lidsky jsoucího). Tak zcela konzistentní to však v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

Vztah mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává

politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), snad konec konců je pojat jako vztah, v němž mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. v němž (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán mravním (v jistém smyslu též „přirozeným“) zákonem (bytí lidsky jsoucího), byť spíše nežli eticko-praktický statut (kategorického imperativu) má politicko-praktický statut, ne však hypotetického imperativu, ale modifikovaného (konkretizovaného) kategorického imperativu, jestliže je dílem „morálního politika“, jenž vychází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), jenž chápe lidství ve všech lidech vždy též jako (samo)účel, nejen jako prostředek (k jinému než (samo)účelu);

avšak vztah mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) v ní, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), ani konec konců není pojat jako vztah, v němž mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. v němž (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán mravním (v jistém smyslu též „přirozeným“) zákonem (bytí lidsky jsoucího), když spíše nežli eticko-praktický statut (kategorického imperativu) má politicko-praktický statut, ne však modifikovaného (konkretizovaného) kategorického imperativu, ale hypotetického imperativu, jestliže je dílem „politického moralisty“, jenž nevyhází z eticko-praktického rozumu v přísném smyslu (tj. zde z kategorického imperativu), tj. jenž chápe lidství ve všech lidech vždy jen jako prostředek (k jinému než (samo)účelu), ne jako (samo)účel sám.

Snad vycházejí i z tohoto případu slepé uličky eticko-praktického rozumu v bytné sféře politicko-praktického (ne)rozumu, odvrací se Kant ve své politické filosofii lidské společnosti (v *politicko-společensko-lidské filosofii*) jako bytné sféry politicko-praktického (ne)rozumu od eticko-praktického rozumu – jenž v tomto případě je v slepé uličce – a obrací se ve své politické filosofii lidské společnosti (v *politicko-společensko-lidské filosofii*) k představě přírody jako bytné sféry účelového (před)určení dějství v bytné sféře společensko-lidské, tj. k představě přírody jako bytné sféry účelového (před)určení pro dějství v bytné sféře společensko-lidské „zákonovzorného“ a v tomto smyslu zákonodárného, tj. v tom smyslu, že (státo-právně) společensko-lidské zákony (bytí lidsky jsoucího) plynou – či mají plynout – z přírodních zákonů (bytí lidsky jsoucího), že přírodní zákony (bytí lidsky jsoucího) jsou – či mají být – bytostným zdrojem (bytostným původem) (státo-právně) společenských zákonů (bytí lidsky jsoucího). (Zde už bytostným zdrojem – bytostným původem – státo-právně společenských zákonů – bytí lidsky jsoucího –

nemůže být mravní – v jistém smyslu též „přirozený“, ne však přírodní – zákon – bytí lidsky jsoucího –; nemůže jím být proto, že mravní – v jistém smyslu též „přirozený“, ne však přírodní – zákon – bytí lidsky jsoucího – je zákonem „světa svobody“ – bytí lidsky jsoucího –, kdežto státo-právně společenský zákon – bytí lidsky jsoucího – může mít bytostný zdroj – bytostný původ – jen ve „světě přírody“ – bytí lidsky jsoucího –.)

To pak implicitně vyplývá z Kantovy filosofie, pokud jde o pojetí vztahu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), i když pojetím vztahu mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího) se Kantova filosofie též explicitě nezabývá.

Jestliže zcela konzistentní s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií) by bylo, kdyby vztah mravního (v jistém smyslu též „přirozeného“) zákona (bytí lidsky jsoucího) a (státo-právně společenského) zákona (bytí lidsky jsoucího) byl pojat jako vztah, v němž mravní (v jistém smyslu též „přirozený“) zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytným základem (státo-právně) společenského zákona (bytí lidsky jsoucího), resp. v němž (státo-právně) společenský zákon (bytí lidsky jsoucího) vždy má být bytně zakládán mravním (v jistém smyslu též „přirozeným“) zákonem (bytí lidsky jsoucího), pak tedy tak zcela konzistentní to v Kantově antropologické filosofii, pokud se stává politickou filosofií lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*), není.

Spíše lze říci, že Kantova politická filosofie lidské společnosti (*politicko-společensko-lidská filosofie*) nejen že není „tak zcela konzistentní“ s Kantovou antropologickou filosofií (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií), ale že je s ní zcela nekonzistentní: nejpodstatnější protiklad (ba protimluv) tkví v tom, že zatímco zde svoboda lidského bytí je svobodou *od podkladu* přírody lidského bytí (a jako taková míří k lidskému jednotlivci jako ke svému nositeli, jenž oproti přírodě je nadán svobodou a rozumem, aby neomezoval svou svobodu ničím jiným než jí vlastní, tj. jí *vnitřní* – jí *vymezuující* – zákonitostí bytí lidsky jsoucího, totiž *mravní* zákonitostí bytí lidsky jsoucího, bytostně původnější vůči občanství, resp. státo-občanství – na rozdíl od esenciální antropologické filosofie zvláště Hegelova a Schellingova typu –, předjímajíc tím existenciální antropologickou filosofií), tam naproti tomu (v protikladu, ba v protimluvu k tomu) svoboda lidského bytí je svobodou *na základě* přírody lidského bytí (a jako taková míří k lidskému obecnství jako ke svému nositeli, jenž – v příkladech jednotlivých lidí, v jednotlivých lidských exemplářích – z dobroty přírody je nadán svobodou a rozumem, aby neomezoval svou svobodu ničím jiným než jí vlastní, tj. jí *vnější* – jí



*omezující* – zákonitostí bytí lidsky jsoucího, totiž *právní* zákonitostí bytí lidsky jsoucího, bytostně původní jen v občanství, resp. v státo-občanství – na rozdíl od existenciální antropologické filosofie –, předjímajíc tím esenciální antropologickou filosofii zvláště Hegelova a Schellingova typu). V tom tkví nejpodstatnější protiklad (ba protimluv), vzhledem k němuž lze tedy říci, že Kantova politická filosofie lidské společnosti (*politicko-společensko-lidská* filosofie) nejen že není „tak zcela konzistentní“ s Kantovou antropologickou filosofii (jako antropologickou ontologií a eo ipso též jako antropologickou nomologií), ale že je s ní zcela nekonzistentní.

\*\*\*

1 – Tj. v Kantově antropologické filosofii, pokud se stala politickou filosofii lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*).

2 – Viz zde výše pozn. 1 ad II.3. (2. část).

3 – Tj. v relaci k dílu „morálního politika“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 3, ad II.2.b.).

4 – Tj. v relaci k dílu „politického moralisty“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 4-5, ad II.2.b.).

5 – Tj. opět v Kantově antropologické filosofii, pokud se stala politickou filosofii lidské společnosti (filosofií *politicko-společensko-lidskou*).

6 – Tj. opět v relaci k dílu „morálního politika“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 3, ad II.2.c.).

7 – Tj. opět v relaci k dílu „politického moralisty“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 4-5, ad II.2.c.).

8 – I tady platí pozn. 1 ad II.3. (2. část).

9 – Tj. opět v relaci k dílu „morálního politika“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 3, ad II.2.d.).

10 – Tj. opět v relaci k dílu „politického moralisty“ (srov. zde výše, pozn. 1, odst. 4, ad II.2.d.).

# E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

Ročník/Year: 2011 (vychází průběžně/ published continuously)

Místo vydání/Place of edition: Praha

ISSN 1211-0442

Vydává/Publisher:

Vysoká škola ekonomická v Praze / University of Economics, Prague

nám. W. Churchilla 4

Czech Republic

130 67 Praha 3

IČ: 61384399

Web: <http://e-logos.vse.cz>

Redakce a technické informace/Editorial staff and technical information:

Miroslav Vacura

vacuram@vse.cz

Redakční rada/Board of editors:

Ladislav Benyovszky (FHS UK Praha, Czech Republic)

Ivan Blecha (FF UP Olomouc, Czech Republic)

Martin Hemelík (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Angelo Marocco (Pontifical Athenaeum Regina Apostolorum, Rome, Italy)

Jozef Kelemen (FPF SU Opava, Czech Republic)

Daniel Kroupa (ZU Plzeň, Czech Republic)

Vladimír Kvasnička (FIIT STU Bratislava, Slovak Republic)

Jaroslav Novotný (FHS UK Praha, Czech Republic)

Jakub Novotný (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Ján Pavlík (editor-in-chief) (VŠE Praha, Czech Republic)

Karel Pstružina (VŠE Praha, Czech Republic)

Miroslav Vacura (executive editor) (VŠE Praha, Czech Republic)